

Odnos med duševnostjo in fizičnimi procesi

- Kaj je človek?
- Ali ima človek dušo, nekaj, kar ga loči od vseh drugih bitij, ali pa človekovo psihično življenje ni nič drugega kot le funkcija, ki jo opravljajo možgani?
- **problem duh - telo** (v angl. mind-body problem).

- Kaj je tisto, kar človeku omogoča, da misli, čuti in se zaveda svojega notranjega življenja?
- Je del narave, samo bolj kompleksen.
- Obstaja nekaj nefizičnega, nekaj, kar je povsem različno od ostalih stvari v naravi, kar odlikuje človeka in mu zagotavlja posebno mesto v svetu.

Različni pristopi

- Dualizem
- Monizem
 - Fizikalizem (materializem)
 - Nevtralni monizem
 - Idealizem

Klasična dela

- Platon “Faidon”,
- Aristotelova knjiga “O duši”,
- Lukrecijeva pesnitev “O naravi sveta”,
- Vprašanja o duši v prvem delu “Summa Theologica” Tomaža Akvinskega,
- Descartes “Meditacije o prvi filozofiji”,
- druga knjiga Spinozove “Etike”

Argumenti za dualizem

- Nesmrtnost duše
- Iz introspekcije
- Nezmožnost redukcije pojavov kot so jezik, razum, misliti o nečem, imeti zavestne doživljaje in se zavedati samega sebe

Nesmrtnost duše

- Platon (p.428 - 347 p.n.št.) v dialogu “Faidon” zagovarja stališče, da sta duša in telo dve različni stvari.
- Duša je, *“preden jo je vzela filozofija v varstvo, naravnost jetnica v telesu, zvezana na rokah in nogah, in prisiljena opazovati svet ne sama iz sebe, temveč skozi zamrežena okna svoje ječe: zategadelj se je valjala v popolni nevednosti.”* (Platon, 1988, str.182)

- Duša je nesmrtna. Duša je tista, ki omogoča umsko spoznanje in je podobna božanskemu, telo pa umrljivemu:
“...duša (je) najbolj sorodna temu, kar je božansko in neumrljivo in izvenčutno in enovito in nerazkrojno in večno stalno in nespremenljivo, telo pa najbolj podobno temu, kar je človeško in umrljivo in mnogolično in čutno in razkrojno in večno stalno in premenljivo ...” (Platon, 1988, str.177).

Introspekcija

- *In če si umislimo stroj, katerega struktura ga usposablja da misli, dojema; umislili bi si ga lahko povečanega tako, da bi vsa njegova sorazmerja ostala nespremenjena in bi lahko stopili vanj kot v kak mlin; po teh predpostavkah ga obiščemo, pa bi v njem ne našli drugega kot medsebojno potiskajoče se dele, nikoli pa nič takega, kar nam bi omogočilo razločiti percepcijo. (Monadologija, par. 17; Leibniz, 1979, str. 135-6)*

Descartesovi argumenti za dualizem

- René Descartes (1596 – 1650)

Teološki razlogi

Metafizični argumenti

Znanstveni argumenti

Metafizični

- Argument vzpostavlja razliko med umom in telesom na podlagi introspekcije.
 1. Lahko si zamislim, da moje telo ne obstaja.
 2. Ne morem si zamisliti, da jaz (um) ne obstajam.
 3. Torej sem jaz (um) povsem različen od svojega telesa.

(Razprava o Metodi, IV. del in II. Meditacija)

Kritična ocena argumenta

Leibnizov zakon:

Če je predmet ali dogodek x identičen s predmetom ali dogodkom y , potem imata x in y iste lastnosti. Torej, če ima x kakšno lastnost, ki je y nima, potem sta x in y različna predmeta.

V argumentu je bil uporabljen Leibnizov zakon in princip substitucije salve veritate. Kadar uporabljamo psihološke glagole, kot “verjamem”, “pričakujem”, “želim”, čemur rečemo tudi *intenzionalni kontekst*, Leibnizov zakon ne velja. Drugače bi lahko skoraj v vsaki situaciji dokazali ne-identiteto. Poiskali bi nekoga, ki je prepričan ali ve nekaj o predmetu, ne ve pa nekaterih drugih vidikov tega predmeta. Zato tudi argument iz zamišljanja ne prepriča tistega, ki meni, da je duh nekaj fizikalnega.

Primer:

1. Marko ve, da je Prežihov Voranc napisal “Solzice”.
2. Marko ne ve, da je Lovro Kuhar napisal “Solzice”.
3. Prežihov Voranc ni Lovro Kuhar.

1. Telo je deljivo.
2. Duh (um) je nedeljiv.
3. Duh (um) je povsem drugačen od telesa.

(VI. Meditacija)

Znanstveni argumenti

- Descartes nas povabi, da si zamislimo, da obstajajo stroji, ki so povsem podobni ljudem in posnemajo vsa naša dejanja. Do spoznanja, da ti stroji niso resnični ljudje, naj bi po njegovem mnenju vodili dve poti.

(V. del “Razprave o Metodi”)

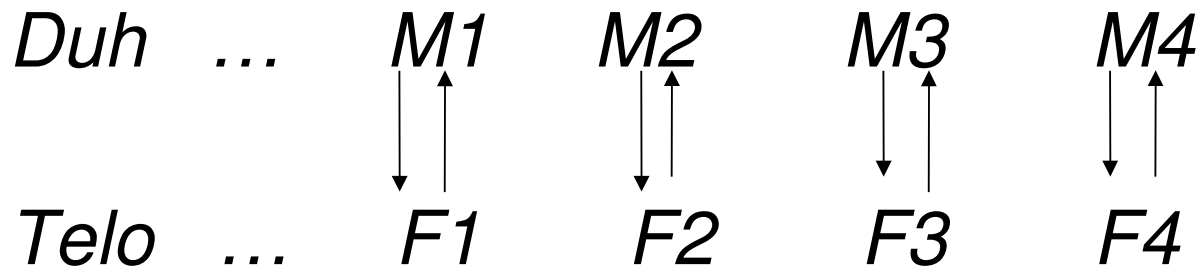
- Prva pot, oziroma prvi argument, se opira na ugotovitev, da stroji ne bi imeli daru govora ne drugih znakov za izražanje misli, s katerimi bi smiselno odgovarjali na kakršnakoli vprašanja. Dejstvo pa je, ugotavlja Descartes, da ima vsak človek tak dar. Torej so ljudje različni od strojev.
- V drugem argumentu razliko med mehanskim strojem in človekom izpelje iz dveh trditev. Prvič, da je človekov razum univerzalen, “organi strojev pa morajo biti za vsako delovanje posebej razvrščeni” (str. 82), in drugič, da “je praktično nemogoče, da bi bilo v enem stroju dovolj raznovrstnih delov, ki bi mogli sprožiti njegovo delovanje v vseh življenjskih prilikah, kakor dela to za našo dejavnost razum.” (str. 82)

- Descartes se pri teh dveh argumentih opira na pojmovanje stroja kot avtomata, ki bo za vsak vhodni dražljaj vrnil točno določen odgovor. Zato ugotavlja, da je *praktično nemogoče*, da bi bil univerzalni razum lahko realiziran v nečem fizikalnem. Vendar v tem znanstvenem argumentu za dualizem mentalnega in fizikalnega vseeno pušča odprto možnost, da bi zelo kompleksen fizikalni sistem lahko imel zahtevane lastnosti.

Različice dualizma

interakcijski :

duh in telo sta med seboj vzročno povezana
(e.g. Descartes)

paralelizem:

med duhom in telesom ni povezave
(e.g. Leibniz, Malabranche)

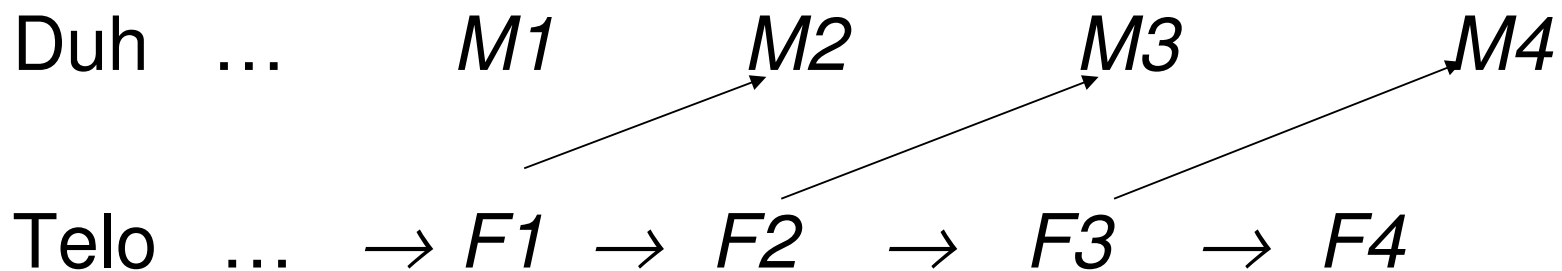
Duh ... $\rightarrow M1 \rightarrow M2 \rightarrow M3 \rightarrow M4$

Telo ... $\rightarrow F1 \rightarrow F2 \rightarrow F3 \rightarrow F4$

epifenomenalizem:

povzava gre le v eno smer, vzročno dejavno
je le telo

(e.g. T. Huxley)

Fizikalizem

Fizikalisti ne zanikajo lastnosti, ki naj bi jih imela duša, npr. sposobnost za dojetanje lepega, za racionalno odločanje, za umetniško ustvarjanje. Zanikajo le trditev, da je za izvajanje teh procesov potrebna nefizična stvar.

*“Isti preudarek uči, da duh in duše narava
bit je telesna. Zakaj če poganja, kot vidimo, ude,
drami iz spanja telo, preminja poteze obraza,
skratka, če vsega človeka poljubno ravna in obrača-,
same reči, ki nobena ni brez dotika mogoča,
kakor dotik brez telesa ne-, ni li sklep upravičen,
anti da duša in duh imata telesno naravo?”*

(Lukrecij, *O naravi sveta*, III, 161- 167)

Argumenti za fizikalizem

- neprepričljivosti argumentov za dualizem
- neskladje interakcijskega dualizma (sicer najbolj prepričljive oblike dualizma) z dandanes splošno sprejetim znanstvenim principom vzročne zaprtosti fizikalnega sveta
- argumenti iz evolucije
- argumenti iz razvoja znanosti

Identitetna teorija

Osrednja trditev:

Duševna stanja so identična s stanji možganov.

Gre za identiteto v strogem pomenu, ne zgolj za korelacijo.

- U.T. Place: »Is Consciousness a brain process?« (1956), J.J. Smart: »Sensations and brain processes« (1959), H. Feigl: »The mental and the physical« (1967)

- Inspiracija: delo nevrofiziologov (Kohler, Penfield, Hebb)
- Zgodovinske vzporednice: razvoj znanosti
 - voda je H_2O
 - Strela je razelektritev oblakov
 - Temperatura plina je povprečna molekularna kinetična energija
- Fregejeva analiza: razlika med smislom in pomenom (Sinn/Bedeutung)

- Occamova britev: ne pomnožuj ontoloških entitet, če to ni nujno potrebno

- zdravorazumski funkcionalizem

bolečina = tisto, kar ima vzročno vlogo V (sprejeto dejstvo)

tisto, kar ima vzročno vlogo R = možgansko stanje M (empirično dejstvo)

bolečina = možgansko stanje M

Ugovori

- Razlikovanje 1 in 3 osebe – privilegiran dostop do lastnih duševnih stanj
- Krši Leibnizov zakon
- Večvrstno udejanjanje (multiple realizability)
- Razlikovanje tip (type) in primerek (token)

